

ПОЛИТИКЕН

ЗАБАВНИК

С ОКРАЈКА НАШЕ ПОВЕСТИ

Приче
иза завеса
прошлости

4.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије – Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

ВРЕМЕ СЛАВЕ

Слика Владимира Бецића објављена у француском часопису „Л'илустрасион” у суботу, 1. јануара 1916. године.

ТРИ ПРИЧЕ ЈЕДНЕ СЛИКЕ

Повлачећи се према Албанији, краљ Петар I морао је да се попне и на кола која су вукла четири вола. Ту се затекао и сликар Владимир Бецић, а онда је слику објављену у француском часопису видео славни Едмон Ростан...

ПРИЧА ПРВА

И сам учесник у повлачењу српске војске преко Албаније, Бранислав Нушић, највећи српски комедиограф, у својој мемоарској књизи „Деветсто петнаеста, трагедија једног народа” из прве руке бележи

 потресно сведочанство о краљу који је на путу да изгуби своје краљевство. У тексту под насловом „Стари краљ” – иначе, доцније избаченом из многих послератних издања – Нушић, поред осталог, описује следећи догађај, одмах после краљевог напуштања Краљева:

„И морало се кренути. Пошло се оним дугим и мучним путем кроз Јанкову клисуру, којим се избија тамо на Преполоац. Друм је тај загушио избеглицама и Краљ је, пролазећи кроз њихове редове, саучествовао у болу својих бедних грађана, који су напустили домове и имања и кренули у планине. Краљу је немило и тешко било што се он вози у аутомобилу, а народ гази дубока блата; како би он волео, кад би их могао све повести, кад би могао свима помоћи. Њему је чак причинило задовољство, кад се аутомобил, који га је возио, заглибио у блато, и услед напора да се извуче, мотор му онеспособио. Он је одмах пристао да иде пешке.

– Ићи ћемо; кад могу жене и деца, могу и ја!

Али је старац прецењивао своју снагу подајући се вољи. Није могао поћи за народом, заклецала су му колена и загушио га тешки, старачки кашаљ.

Настала је брига како ће даље, али је та брига мало трајала.

– Могли бисте, Величанство, на она кола!

Друмом је пролазила гомила војничких кола, муниционих, санитарских и провијантских, која су наши војници с напором извлачили из дубоких пролока искваренога друма. Ађутант заустави једне муниционе каре, које су вукла четири мала и мршава вола. Крај вочића су ишли трећепозивци са одељаним гранама, којима су опомињали вочиће када би ови уморни застали или ударили у страну.

– Војници! – рече ађутант трећепозивцима. – Зауставите мало, чекајте да повезете свога Краља.

– Краља?! – учинише они престрављено и дохватише невојнички да скину шајкачу гледајући уморна старца који је крај друма повијен стајао ослањајући се на једну батину.

– Јесте, јесте, Краља! – одговорио им је крунисани старац, као да би хтео овим добрим људима да потврди речи ађутантове.

– Биће ти незгодно, Господару, тврдо је на кари! – узе да се извињава воља волова.

– Јел’ теби незгодно, јел’ теби тврдо кад седнеш на каре? – пита Краљ.

Насловна страна специјалног издања париског часописа

– Ја, друго, ја, ја...

– Шта друго, исто је. Кад можеш ти, могу и ја. ’Оди, помози ми да се попнем!

– Чекај да подметнем што! – рече трећепозивац и узнеће којим се био обавио, сави га два трипут и положи на даску, на коју ће Краљ сести.

Ађутант на својим снажним плећима сам изнесе Краља на кару и водиоци

**Владимир Бецић као ратни сликар
Шумадијске дивизије првог позива
и касније Врховне команде,
снимљен у предаху.**

покренуше вочиће, те кара с Краљем уђе у масу, која је прекрила друм...

Пут је дуг, заморан, не иде се него се мили. Пешаци још и измичу, а ред кола се сваки час уставља, стоји дуго у месту, јер је чело колоне застало, па опет креће. На једном таквом месту, где су се оставиле каре, појави се ратни сликар с фотографским апаратом и упери овај на Краља.

Краљ се боно насмеши и призва ближе себи ађутанта:

– Сећаш ли се – вели му – оне Наполеонове слике при повратку из Москве?

– Сећам се, Величанство!

– Е, ето сад историји још једна таква слика! – додаде Краљ показујући на сликара који је свој посао свршио.”

Био је 6. новембар 1915, деветнаести дан откако је седамдесетједногодишњи краљ Петар I Карађорђевић – једва ходајући од костобоље и готово сасвим глув – кренуо из Тополе у још једно избеглиштво. Овога пута са својом војском и делом народа. У Солун је стигао 10. децембра 1915. године савладавши све непроходе албанских беспућа.

ПРИЧА ДРУГА

У Јанковој клисури, баш на путу према Прокупљу, међу масом унезвереног и обезнађеног света, био је и ратни сликар Штаба команде Шумадијске дивизије првог позива. Кад је угледао старог и онемоћалог српског краља на колима за превоз муниције, двадесетдевеогодишњи хрватски сликар Владимир Бецић брже-боље је зграбио апарат и одлетео право у историју ратне фотографије...

Минхенски и париски ђак рођен у Славонском Броду, Бецић по повратку у

Осијек 1912. године није могао да добије запослење. Сам је то овако објаснио:

„Одбијају ме наводно због велеиздаје, коју сам починио тиме што сам изложио у павиљону Краљевине Србије са Мештровићем (Рим, 1911)... Бјужим у Србију 1913. год. што више у јужну Србију, у Битољ, као наставник 'вештина' и служим као пример чиновничког патриотизма.”

Ту је у једној просторији нахерене трошне царинарнице сместио атеље, сестру и вереницу.

У марту 1915. године – према српским изворима као добровољац, по хрватским мобилисан – постаје ратни сликар Шумадијске дивизије првог позива. С њом се, у јесен, повлачи од Смедерева до Параћина и Краљева преко Куршумлије и Приштине на Призрен и Пећ, па до Скадра и Светог Јована Медовског, одакле преко Рима стиже у Париз.

Двадесетог децембра исте године званично постаје дописник француског илустрованог часописа „Л'илустрасион” а у суботу 1. јануара 1916. године излази специјално издање овог угледног европског часописа посвећено патњи и борбама Србије. На насловној страни краљ Пјер Кара, како су Французи звали питомца своје чувене војне академије Сан-Сир и хероја

Едмон Ростан

КРАЉ-ПЕТРОВА ЧЕТИРИ ВОЛА

(одломак)

Тада спази слику која није глума,
Што је Бецић сними са једнога друма.
То је Петар Први.
Из Србије Старе
Одлази седећи на остатку каре,
Волови вуку кола та.

Краљ Петар иде, јер ићи мора
Преко бусења, стења и гора.
Тајанствени пред њим стоји пут.

Са штапом, само у свом мундиру,
Он иде мору, изгнанству, миру.
Иде у бајке вечне кут.

Четири вола, с јармом у луку,
Раоник славе, херојства вуку.
Но унук Карађорђа, лав,
Да се са бојног поља ишчупа
Четири вола морају скупа
Да употребе напор сав.

Србин, тај песник, ратник, што створи
Да земља пева, да барут збори,
Да Петра Првог, борца тог
Осветли душу, створи за њега
Та кола, спојив остаток спрега
С остатком задњим топа свог.

(препев с француског
Милутин Бојић)

из Француско-пруског рата 1870–1871. године, на воловским колима код Призрена. Фотографија: Владимир Бецић. Унутра неколико крокија рађених углавном угљеном и воденим бојама, па писана сведочанства ратног сликара Шумадијске дивизије и, за ову причу најважније, на две стране великог формата, какав је имао „Лилустрасјон” фотографија краља Петра на топовским колима која вуку четири вочића...

Европа је била запањена сликама које је објавио француски часопис, јер су говориле много више од речи и биле

потресно сведочанство из прве руке о патњама с којима се суочавао балкански савезник, а сред њих и њихов краљ.

Као дописник овог часописа Бецић ће се вратити на Солунски фронт и 30. априла 1916. године бити постављен за ратног сликара Врховне команде, користећи упоредо и неизбежни фото-апарат. „Лилустрасјон” ће ускоро, под насловом „Како се боре последњи Срби”, уз неколико слика с лица места, објавити и велику репортажу о бојевима око Кајмакчалана.

Бецић је, поред осталог, записао и ово: „Неизмерно ми је жао што се не могу

боље изражавати на француском језику да бих вам описао своје утиске, све оно што сам видео и чуо за време мог недељног боравка у средини јуначке српске Треће армије. Учинићу што ми је могуће и рачунам да ће „Лилустрасјон” исправити моје погрешке и донети моје утиске...”

И, из броја у број, појављују се Бецићеви цртежи деце, војника, самртника, али и призори престојавања српске војске на Солунском фронту. Француска је, умногоме захваљујући и овоме, тада заволела и волела Србију...

осам

ПРИЧА ТРЕЋА

У свом добровољном изгнанству, у усамљеној вили у Комбу, на југу Француске, најславнији француски песник свог времена Едмон Ростан био је затечен сликама које је првог јануара објавио „Лилустрасјон“, посебно оном на којој је краљ Петар у Јанковој клисури.

И песник „Сирана де Бержерака“ – који је у тридесет првој години постао члан најчувеније академије на планети и који се после незапамћеног позоришног успеха свог дела необјашњиво повукао у ћутњу – неочекивано је проговорио. И то онако како је најбоље знао, стиховима. Тако је, готово у даху, настала „Краљ-Петрова четири вола“, поема од осамнаест строфа.

Према истраживањима проф. др Драгољуба Живојиновића, писца тро-

томне монографије о краљу Петру I Карађорђевићу, Ростан је у пролеће своју поему на француском послао краљевској влади. Маршал двора Драгомир Јанковић обавестио је о томе двор у Едипосу, одакле су тражили да се пошаље француски текст. Дан касније, 23. маја, Јанковић је доставио оригинал, као и превод Ростанове песме. Објављена је у преводу, заједно с Д'Анунцијевом „Одом“, у Риму, на Видовдан 1916. године. А крајем августа исте године Ростан је дао сагласност да његова херојска песма о краљу Петру може да се штампа за српску омладину.

Онда су „Српске новине“ на Крфу, у препеву Милутина Бојића – песника „Плаве гробнице“ – објавиле стихове Едмона Ростана, посвећене старом краљу, у којима се не заборавља ни Владимир Бецић, чија је фотографи-

ја несумњиво допринела да творац ненадмашног Сирана изнова пропе-

У истом броју је и овај кроки Владимира Бецића, рађен угљем: краљ Петар разговара с аустроугарским заробљеницима.

ва. Али и да Француска коначно, без околишања, стане уз свог балканског савезника.

* * *

Владимир Бецић је на основу фотографије направљене у Јанковој клисури и објављене у новогодишњем, специјалном, издању париског часописа „Лилустрасјон“ – како су иначе радили готово сви ратни сликари – доцније урадио и слику краља Петра са четири вола. Она је, нажалост, нетрагом нестала. Његови ратни цртежи и слике данас се налазе у галеријама и музејима Загреба, Осиека и, нарочито, у београдском Војном музеју. У Уметничкој збирци дела 1912–1918. Војног музеја чува се осамнаест радова Владимира Бецића. Слика је умро у Загребу, 1954. године.

Милутин Бојић умро је у Солуну 1917, у двадесет шестој години, здравља нарушеног у повлачењу преко Албаније.

Едмон Ростан умро је годину дана после Бојића, и то од шпанског грипа који је пред крај Првог светског рата харао Европом.

Три године касније, у свом гвозде-ном кревету, умро је и краљ Петар I Карађорђевић.

Остала је слика и прича ■

